ЧИ МАЄМО МИ СПІЛЬНЕ БАЧЕННЯ МАЙБУТНЬОГО УКРАЇНСЬКОГО СЕЛА? ПІДСУМКИ ГРОМАДСЬКОЇ ІНІЦІАТИВИ

Як бачать майбутнє українського села представники влади, бізнесу та громадянського суспільства? Чи однаково вони оцінюють проблеми аграрного сектору? Наскільки Україна готова до європейської інтеграції? І головне - чи можемо ми домовитися про спільні дії?

Відповіді на ці запитання шукала Всеукраїнська громадська організація «Національна асоціація сільськогосподарських дорадчих служб України» (ВГО НАСДСУ), реалізуючи протягом червня–жовтня 2026 року ініціативу «Дослідження розуміння проблем аграрного та сільського розвитку ключовими стейкхолдерами - владою, бізнесом та організаціями громадянського суспільства - у контексті післявоєнної відбудови та євроінтеграції».

Ініціатива поєднала аналітичне дослідження, експертні інтерв'ю, адвокаційні зустрічі та публічну дискусію. Її мета полягала не лише в тому, щоб з'ясувати, як різні учасники оцінюють проблеми, а й визначити спільні пріоритети, навколо яких можна об'єднати зусилля держави, бізнесу та громадянського суспільства.

187 поглядів на проблеми аграрного та сільського розвитку

Першим етапом стало опитування, проведене 15–31 липня 2026 року. У ньому взяли участь 187 респондентів: Серед них - 125 представників організацій громадянського суспільства, 40 представників органів влади та місцевого самоврядування і 22 представники бізнесу.

Більшість опитаних мають значний професійний досвід у сфері аграрного та сільського розвитку. Це дозволило отримати оцінки людей, які добре знають проблеми галузі та сільських громад.

Дослідження не претендує на статистичну репрезентативність. Його завдання - виявити тенденції, спільні та відмінні позиції різних груп, а також питання, які потребують подальшого обговорення.

За результатами опитування підготовлено аналітичний документ, з яким можна познайомитися на сайті НАСДСУ: https://dorada.org.ua/doslidzhennya-rozuminnya-problem-agrarnogo-ta-silskogo-rozvitku-klyuchovimi-stejkholderami-u-konteksti-pislyavoyennoyi-vidbudovi-ta-yevrointegraciyi.

Щоб поглибити та уточнити висновки, проведено глибинні інтерв'ю, адвокаційні зустрічі з особами, які репрезентують ОГС, бізнесу, влади. Це дозволило не лише перевірити окремі висновки, а й доповнити їх практичними пропозиціями.

Сільське господарство тримається. Але що відбувається із селом?

Одним із найважливіших результатів дослідження стала суттєва різниця між оцінками стану аграрного сектору та сільських територій. За п'ятибальною шкалою стан аграрного сектору респонденти оцінили в середньому на 2,99 бала, а стан сільських територій - лише на 2,43. Ці цифри промовисті. Українські аграрії навіть в умовах війни продовжують виробляти продукцію, забезпечувати продовольчу безпеку та підтримувати економіку. Але водночас села втрачають населення, молодь виїжджає, бракує робочих місць, кадрів, інвестицій і якісних послуг.

Серед найбільших проблем аграрного сектору респонденти назвали наслідки війни, мінне забруднення земель, кадровий дефіцит, руйнування інфраструктури та зростання виробничих витрат. Для сільських територій особливо гострими виявилися скорочення й старіння населення, вимушена міграція та погіршення умов життя.

Головний висновок: успішне сільськогосподарське виробництво ще не означає успішного розвитку села. Тому Україні потрібна політика, яка підтримує не лише виробництво, а й людей, підприємництво, соціальні послуги та життєздатність сільських громад.

Влада, бізнес і громадянське суспільство: різні оцінки, але спільні проблеми

Дослідження показало, що представники різних груп не завжди однаково оцінюють ситуацію. Зокрема, стан аграрного сектору представники влади оцінили в середньому на 3,20 бали, організації громадянського суспільства - на 2,98, а бізнес - на 2,68. Бізнес більше уваги приділяє фінансуванню, ринкам, логістиці та конкурентоспроможності. Громадянське суспільство наголошує на розвитку громад, підтримці малих виробників, кооперації, дорадництві та інституційних змінах. Органи влади більше зосереджені на реалізації державної політики, інфраструктурі та спроможності громад.

Водночас понад 44% опитаних висловили певне незадоволення державною аграрною політикою. Серед її недоліків називали нестабільність рішень, недостатню підтримку малих виробників, обмеженість фінансування, бюрократію та слабкість довгострокового планування.

Проте найважливіше, що дослідження виявило значну зону спільного бачення. Влада, бізнес і громадянське суспільство визнають необхідність відновлення інфраструктури, розмінування земель, підтримки малого та середнього підприємництва, розвитку переробки, доступу до фінансування та підготовки до європейської інтеграції. Отже, спільні пріоритети вже існують. Потрібно навчитися перетворювати їх на спільні рішення.

Європейська інтеграція: бажання є, але готовності бракує

Близько 61% опитаних вважають, що Україна поки не готова або скоріше не готова до впровадження підходів Спільної аграрної політики Європейського Союзу. Це не заперечення європейського вибору, а усвідомлення масштабів роботи, яку ще належить виконати. Адже європейська інтеграція - це не лише адаптація законодавства. Це також нові правила підтримки виробників, екологічні вимоги, системи адміністрування, підготовка фахівців і практична готовність фермерів працювати за європейськими стандартами.

Дослідження також виявило недостатню обізнаність частини респондентів зі Стратегією розвитку сільського господарства та сільських територій України до 2030 року.

Одним із важливих висновків стала необхідність переходу від стратегічних декларацій до конкретних механізмів реалізації політики, а також розвитку системи аграрних знань та інновацій (AKIS) і сільськогосподарського дорадництва (FAS).

Від дослідження - до широкого агрополітичного діалогу

Важливим етапом ініціативи став круглий стіл, проведений 10 вересня 2026 року ВГО НАСДСУ спільно з Національним науковим центром «Інститут аграрної економіки». До заходу долучилися понад 100 представників влади, бізнесу, ОГС, територіальних громад, науки, освіти, дорадництва, міжнародних організацій. Обговорення тривало понад три години й засвідчило, що результати дослідження стали підставою для значно ширшої розмови про майбутнє українського села.

Зупинимося на деяких думках, висловлених учасниками заходу заходу.

Спільна відповідальність за майбутнє сільських територій

Відкриваючи захід, *Ірина Куропась,* національна координаторка Української національної платформи Форуму громадянського суспільства Східного партнерства, наголосила на необхідності поєднувати відбудову з європейською інтеграцією, а також забезпечувати постійний діалог між владою, бізнесом, наукою, громадами та громадянським суспільством.

Іван Паньків, президент НАСДСУ, підкреслив, що дорадчі служби мають орієнтуватися насамперед на реальні потреби фермерів, сільських мешканців і громад. Результати дослідження можуть допомогти точніше визначити напрями розвитку дорадництва.

Микола Пугачов, директор ННЦ «Інститут аграрної економіки», звернув увагу на необхідність наукового супроводу державної політики, попереднього обговорення рішень із бізнесом та громадами й підготовки виробників до європейських вимог. Він підтвердив готовність інституту продовжувати співпрацю та наукове опрацювання результатів.

Роман Корінець, директор НАСДСУ, представив результати дослідження та модерував дискусію. Він наголосив на необхідності зробити Стратегію до 2030 року дієвим інструментом політики, розвивати мале підприємництво, дорадництво, FAS та AKIS, а також створювати постійні механізми співпраці між владою, бізнесом і громадянським суспільством.

Мале підприємництво та розвиток громад

Віктор Шеремета, фермер, перший віцепрезидент Асоціації фермерів та приватних землевласників України, депутат Київської обласної ради, у минулому - заступник Міністра аграрної політики та продовольства України наголосив на ролі малого підприємництва у створенні робочих місць і збереженні населення сільських територій. Він запропонував активніше використовувати польський досвід та приділити увагу залученню ветеранів до підприємницької діяльності на селі.

Ольга Будейчук, представниця Всеукраїнської асоціації ОТГ, звернула увагу на відмінність між розвитком аграрного виробництва та розвитком сільських територій. На її думку, політика має охоплювати зайнятість, освіту, охорону здоров'я, інфраструктуру та створення доданої вартості на місцях.

Ігор Лідовий, голова Сергіївської громади Полтавської області, поділився практичним досвідом підтримки підприємництва. У громаді працюють проєктні менеджери, які допомагають мешканцям відкривати власну справу, готувати грантові заявки та вирішувати адміністративні питання. За його повідомленням, за рік у громаді було близько 70 нових або перереєстрованих ФОПів. Він також наголосив на необхідності враховувати особливості сільських громад у державних програмах підтримки.

Олег Юхновський, голова Комітету підприємців АПК при Торгово-промисловій палаті України, закликав зосередитися на практичній реалізації чинної Стратегії та посиленні підтримки мікро- й малого підприємництва. Він звернув увагу на недостатню представленість малого бізнесу в державній статистиці, програмах підтримки та процесах ухвалення рішень.

Європейська інтеграція та інституційні зміни

Микола Мороз, заступник директора Департаменту сільського розвитку - начальник Управління сільського розвитку Міністерства економіки, довкілля та сільського господарства України, визначив три ключові напрями підготовки до європейської інтеграції: адаптацію законодавства та інституцій, залучення фінансування й багатосторонню комунікацію.

Сергій Кваша, проректор Національного університету біоресурсів і природокористування України, звернув увагу те, що зростання ефективності аграрного виробництва не завжди супроводжується збереженням зайнятості й населення сільських територій. Він підкреслив роль науки, освіти та спільної відповідальності всіх учасників розвитку села.

Анатолій Ткачук, директор з науки та розвитку Інституту громадянського суспільства, наголосив на недостатній увазі до сільського розвитку в окремих державних документах. Він закликав враховувати демографічні зміни, переміщення населення та особливості прифронтових і прикордонних територій, а також створювати конкретні програми з належним фінансуванням.

Світлана Андрієнко, директорка Полтавської обласної сільськогосподарської дорадчої служби, порушила питання недостатнього відображення європейських пріоритетів сільського розвитку в українських програмних документах. Особливу увагу вона звернула на екологію, інновації та підтримку малого і середнього бізнесу.

Володимир Зелений, в. о. директора Верхньодніпровського фахового коледжу Дніпровського державного аграрно-економічного університету, наголосив на проблемах якості нормативно-правового регулювання та практичної підготовки кадрів. Він запропонував активніше залучати експертний потенціал НАСДСУ до нормотворчої роботи та використовувати досвід українсько-німецьких освітніх проєктів.

Ольга Трофімцева, керівниця проєкту «Німецько-український агрополітичний діалог», у минулому – в.о. Міністра аграрної політики та продовольства України, наголосила на необхідності узгодження аграрної, експортної, продовольчої та сільської політики. Вона підкреслила, що євроінтеграція вимагає не лише ухвалення законів, а й реальної спроможності їх виконувати. Зокрема, готовність до впровадження FAS, AKIS та інших європейських інструментів необхідно оцінювати через конкретні функції, процедури та інституційні можливості.

Кадри, інновації, екологія та регіональний досвід

Тарас Минко, голова асоціації «УКРСАДПРОМ», звернув увагу на кадрові проблеми садівництва та ягідництва. Він наголосив на необхідності підтримки трудомістких галузей, розвитку переробки, створення робочих місць і демонстраційних майданчиків, де виробники могли б ознайомлюватися з європейськими стандартами.

Людмила Гончаренко, директорка Департаменту агропромислового розвитку Львівської обласної військової адміністрації, представила успішний досвід регіонального партнерства влади, громад, бізнесу, науки та громадських організацій. Вона розповіла про довгострокові програми підтримки, транскордонні проєкти та створення інноваційного тепличного хабу Smart Harvest у Бібрській громаді. Особливо наголосила на важливості дорадництва й практичного впровадження нових технологій.

Марія Дячук, заступниця директорки ГО «Екодія», наголосила на необхідності враховувати кліматичні та екологічні виклики в аграрній політиці. Окремо звернула увагу на здоров'я ґрунтів після розмінування, адаптацію господарств до змін клімату та важливість зрозумілого пояснення екологічних вимог виробникам.

Людмила Гарник, науковиця з Харкова порушила проблему дефіциту кваліфікованих технічних фахівців. Вона запропонувала використати польський досвід дослідження та картування сільських громад для визначення їхніх потреб і розроблення адресних програм розвитку.

Марія Ярошко, керівниця Офісу реформ при Міністерстві аграрної політики та продовольства України, наголосила на необхідності підвищення якості громадського моніторингу та підготовки конкретних пропозицій до державної політики. Вона запропонувала громадським організаціям сформулювати власне бачення співпраці з органами влади, а також звернула увагу на фінансові й логістичні проблеми бізнесу та потребу ширшого залучення підприємців до досліджень.

Василь Сенчій, координатор програм міжнародної компанії Corus International, представив досвід проєкту FARMHELP із підтримки сільських домогосподарств і фермерів, насамперед у Харківській області. Він розповів про поєднання матеріальної допомоги, мікрогрантів, навчання та консультацій. За його даними, пряме охоплення проєкту становило 2800 осіб. Особливу увагу він приділив розвитку підприємництва в умовах війни та соціальній відповідальності підтриманих господарств перед громадами.

Що дала ініціатива?

За кілька місяців НАСДСУ вдалося пройти шлях від постановки дослідницьких запитань до формування практичних рекомендацій та їх відкритого обговорення.

Головний результат ініціативи - виявлення не лише відмінностей, а й спільних точок дотику в баченні аграрної політики владою, бізнесом та організаціями громадянського суспільства.

Усі – влада, ОГС та бізнес - визнають необхідність відновлення інфраструктури, підтримки підприємництва та підготовки до євроінтеграції, а проблема полягає не стільки у відсутності спільних цілей, скільки у відмінностях пріоритетів і підходів до їх досягнення. **Саме ці спільні позиції можуть стати основою для діалогу та формування узгодженої аграрної політики**.

Важливо, що результати дослідження пройшли обговорення з представниками професійних об'єднань, органів влади, територіальних громад та наукових установ. Таким чином, ініціатива не обмежилася підготовкою чергового аналітичного документа. Вона створила основу для продовження змістовного діалогу щодо майбутньої аграрної та сільської політики України.

Від рекомендацій - до практичних дій

За результатами дослідження та круглого столу визначено кілька важливих напрямів подальшої роботи.

По-перше, необхідно зробити Стратегію розвитку сільського господарства та сільських територій України до 2030 року дієвим інструментом державної політики із конкретними заходами, відповідальними виконавцями, джерелами фінансування та вимірюваними результатами.

По-друге, посилити підтримку мікро-, малого та середнього підприємництва, фермерства, кооперації, переробки та неаграрних видів діяльності в сільських громадах.

По-третє, прискорити практичну підготовку України до Спільної аграрної політики ЄС, зокрема через розвиток дорадництва, FAS, AKIS, навчання виробників та посилення інституційної спроможності держави.

По-четверте, забезпечити комплексний підхід до сільського розвитку, який охоплюватиме зайнятість, інфраструктуру, соціальні послуги, екологічну стійкість і збереження людського потенціалу.

По-п'яте, створити постійні механізми співпраці між владою, бізнесом, наукою та громадянським суспільством, які дозволятимуть не лише обговорювати проблеми, а й спільно готувати рішення, відстежувати їх виконання та оцінювати результати.

Майбутнє українського села - спільна справа

Результати ініціативи підтвердили: влада, бізнес і громадянське суспільство можуть по-різному оцінювати проблеми та пропонувати різні інструменти їх вирішення. Але це не означає, що між ними немає спільного бачення. Навпаки, дослідження та публічна дискусія засвідчили наявність значної основи для співпраці. Усі зацікавлені в тому, щоб українські аграрії могли працювати, підприємництво розвивалося, сільські громади залишалися життєздатними, а європейська інтеграція відкривала нові можливості.

Водночас ініціатива продемонструвала важливу роль громадянського суспільства. Громадські організації можуть не лише привертати увагу до проблем, а й проводити дослідження, готувати доказові рекомендації, об'єднувати різні групи стейкхолдерів та брати участь у формуванні державної політики.

Попереду ще багато роботи. Результати дослідження мають перетворитися на конкретні рішення, програми та практичні зміни. **Адже майбутнє українського села залежить не лише від того, скільки продукції ми вироблятимемо, а й від того, чи залишатимуться в селах люди, чи матимуть вони роботу, можливості для підприємництва та гідні умови життя.** І саме заради цього владі, бізнесу та громадянському суспільству потрібно навчитися не лише чути одне одного, а й діяти разом.

З матеріалами ініціативи можна ознайомитися за посиланнями:

- https://dorada.org.ua/doslidzhennya-rozuminnya-problem-agrarnogo-ta-silskogo-rozvitku-klyuchovimi-stejkholderami-u-konteksti-pislyavoyennoyi-vidbudovi-ta-yevrointegraciyi ;
- http://www.youtube.com/@NAAASU-2003 .

Ініціатива «Дослідження розуміння проблем аграрного та сільського розвитку ключовими стейкхолдерами - владою, бізнесом та організаціями громадянського суспільства - у контексті післявоєнної відбудови та євроінтеграції» впроваджувалася ВГО «Національна асоціація сільськогосподарських дорадчих служб України» в рамках проєкту «Підтримка діяльності Української національної платформи ФГС СхП у 2025–2026 р.», який реалізує Інститут економічних досліджень та політичних консультацій за фінансової підтримки Європейського Союзу. Зміст публікації є виключною відповідальністю ВГО НАСДСУ і не обов'язково відображає точку зору Європейського Союзу чи Інституту економічних досліджень та політичних консультацій.

Роман Корінець,
директор ВГО НАСДСУ